

Prof. dr. Sarina Bakić

Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo

Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Sciences

sarina.bakic@fpn.unsa.ba

UNIVERZALNOST RELIGIOLOŠKIH (P)OGLEDA I PERSPEKTIVE HUMANISTIČKE EMANCIPACIJE¹

UNIVERSALITY OF RELIGIOUS VIEWS/EXPERIMENTS AND PERSPECTIVES OF HUMANIST EMANCIPATION²

Knjigu *Religiološki ogledi* autora Alena Kristića u sociološkom smislu možemo čitati kao univerzalni pogled na našu prošlost i sadašnjost, ali i kao mogući okvir za promišljanje budućnosti. Ona je univerzalna u promišljanju i profiliranju ideja, u kritici i svijesti o značaju religije u društvu i to u višestrukim dimenzijama ljudskog življenja. Stoga akcentiranje nekih od sadržaja odnosno tema i problema koje okupiraju Kristića kao što su pogledi na religiju, kulturu, etiku, ekologiju, dijalog religija i kultura, humanističku emancipaciju, nije ništa drugo već aktualizacija našeg vremena i duhovnog (ne)stanja bosanskohercegovačkog društva.

Unutar, dakle, univerzalnosti *Religioloških ogleda* Alena Kristića zorno se nameće otvaranje i afirmacija humanističkih dimenzija egzistencije i razvoju religije i kulture kroz čiju se prizmu prelamaju i mnoga egzistencijalna pitanja čovjeka kao individue i društva, pogotovo što nam se nanovo Konstantinovićeve 'duh palanke' a na koji se referira Kristić, kao historijski usud nasrtljivo nameće kao model sadašnjosti, a prema mnogim izgledima i dugoročnije.

Nesumnjivo je da se kao društvo nalazimo na raskrscima gdje izbor puta ka promjenama u različitim segmentima nije jednostavno izvršiti što zbog opterećenja iz prošlosti toliko zbog vremena sadašnjeg što je uostalom i problem savremenog svijeta uopšte. Utoliko je i veća odgovornost za ono što mislimo, javno govorimo, predlažemo. Alen Kristić nas svojim *Religiološkim pogledima*, u svakom zasebnom dijelu (Pogleda uprtog u filozofiju & književnost; Pogleda uprtog u dijalog kultura i religija; Pogleda uprtog u zlo

---

¹ Tekst je prikaz knjige *Religiološki ogledi*, Alena Kristića, Centar za mirovno obrazovanje, Sarajevo, 2022.

² This text is a review of the book *Religious Experiments*, by Alen Kristić, Center for Peace Education, Sarajevo, 2022.

rata; Razgovori) uvodi u autentičan svijet mišljenja o ljudima i društvu, u filozofiju oslobođenja i hrabrosti u borbi sa pesimizmom i pasivnošću koja u bitnome karakterizira našu ovovremensku duhovnu situaciju.

Ako stvarnost promislimo kroz prizmu Kristićevog kritičkog pogleda na društvo, religiju, kulturu u širem smislu, duboko se oslanjajući na sopstvena promišljanja o blasfemiji kao oblika samokritičkog pristupa religiji, onda ćemo se zasigurno suočiti sa mnogim identifikacijama i korespondencijom naše stvarnosti i palanačkog duha i to ponajprije u misaonom horizontu a onda i u širem kontekstu događanja iz prošlosti, društvenih procesa i odnosa, međuljudske i međureligijske komunikacije ali i uloge i odgovornosti religijskih institucija. U tom smislu i autor Alen Kristić nedvojbeno tvrdi: „Jer da su religiozne institucije naše regije izručile toj fundamentalnoj blasfemiji u smislu samokritičkog sagledavanja s obzirom na svoju krivnju za ratne strahote i postratno gašenje nade, postale bi svjesne blasfemičnosti „nacionalizirane vjere“ a ne bi još uvijek ustrajavale u religiozno-nacionalističkom trijumfalizmu umjesto da u središtu svog identiteta neumoljivo odzvanja pitanje o tome jesu li zapravo još potrebne kad je pored njihove egzistencije mogao biti moguć posljednji rat čiju nadljudsku strahotu – može li od toga biti nešto blasfemičnije pod nebeskim svodom – na osobit način simboliziraju Vukova, Srebrenica i Sarajevo“ (Kristić, 2022:46). Navedenom, ponajviše kumuje i činjenica da u središtu društvenog života Bosne i Hercegovine dominira politički vašar u kojem je palanački duh na visokoj cijeni. Ljudske slobode i humanizam, slobodu djelovanja različitih zajednica u društvu, kulturne, umjetničke slobode zamjenjuje nacionalna disfanea i nacionalizmi, demokratija se trampa za birokratiju, sa druge strane, lažni građanski palanački model demokratije se izdaje za novi tip slobode i demokratije, svađalački duh i agresivnost postaju dominirajuća obilježja misaone, svakodnevne i javne komunikacije. Mitomanija, tradicionalizam i trijumfalnost, obmana, podmetanja, osvetoljublje, koristoljublje, utilitarni kolektivizam, ili kako Kristić kaže „naša blasfemična ravnodušnost spram ljudske patnje“ (Kristić, 2022:36), jesu prepoznatljivi znaci socijalne i duhovne patologije vremena u kojem živimo. Sve to stvara duh nemoći i neizvjesnosti, duhovne i djelatne bijede, zbrke, paradoksalnosti i besmisla u kome se najčešće usamljeni pojedinac „žrtvuje“ za svoju istinu.

Zato i nema plemenitije zadaće, od ove koju nam svojom knjigom i svojim cjelokupnim društvenim angažmanom Kristić pokazuje, od one da se istrajno bori za pobjedu razuma, da se razvija svijest o dužnosti ali i ljubavi spram Drugog, s ciljem da se vrati poljuljano povjerenje i otklone katastrofične zebnje i prijetnje, da se promovira uistinu demokratski i kulturni dijalog, kome neće smetati razlike u prilazima i gledištima. U ovom kontekstu Kristić

naglašava ulogu književnosti u izgradnji kulture mira, osvrćući se u svojim 'ogledima' na književno stvaralaštvo Amosa Oza i Željka Ivankovića. I da, ponajviše posredstvom umjetnosti, zaista upoznamo čitav pređeni put svakog ljudskog bića, ili kako Kristić zapisuje: „biti čovjek prije svega znači biti bezuvjetno na strani poraženog i poraženih, naprosto biti izdajnik, i to u svijesti da se baš danas, možda kao nikada ranije, ljudsko dostojanstvo krije u nevjernosti palanačkim iluzijama, da nas prostaštvo i primitivizam, zaogrnuti i ulašteni nacionalističkom vjerom u apsolutne identitete, mogu spasiti“ (Kristić, 2022:54).

Čitajući promišljanja Alena Kristića u *Religiološkim ogledima*, potvrdila sam i sopstveno mišljenje da je u našem društvu u toku jedan specifičan proces „udaljavanja od kulture“. Možda bi se preciznije moglo reći jedan vid, oblik tog procesa koji nastaje i razvija se iz sukoba političkih i tehnocivilizacijskih koncepata s kulturnim konceptom, ili množinom mogućih koncepata kuturnog porijekla. U tom sukobu stradavaju upravo kulturni koncepti, a to se stradavanje očituje kao gubitak duhovne humanističke matrice, šta više kao gubitak uslova za bilo koju drugu njenu reprodukciju, osim tradicionalističke, a unutar nje nacionalističke, a unutar ove palanačke. Tradicionalizam, nacionalizam i palanački redukcionizam, tri su izvora i tri sastavna dijela svenarodnih interesa koji se danas iskazuju za kultove svetih i profanih autoriteta. U bunilu raskultiviranja životnih sadržaja naziru se jasno tek dvije konture: rigidno politiziranje svega postojećeg i brahijalno odnosno nasilničko civilizacijsko patentiranje budućnosti. Čuju se danas, naime, samo riječi o civilizacijskim pretpostavkama našeg uključivanja u svijet, civilizacijski ideali su postali ikoničke vrijednosti pred kojima svakodnevno padamo na koljena, koje svakodnevno zazivamo, apeliramo na njihovu milosrdnost, molimo im se duboko religioznim tonom, smatrajući da je izbor između Androida i Iphona sasvim dostatan iskorak iz palanke. Zaboravljamo, ili možda nikada nismo ni znali, da je ovakva civilizacijska svijest najegzemplarnija kriva svijest o spasu, da je to svijest trajnog tendencijskog poništavanja svega kulturnog u čovjeku i njegovoj povijesti. Palanačka svijest.

Čitanje svake tematske cjeline ove knjige Alena Kristića jeste dobrovoljni pristanak na daljnje podsticanje na kritičko mišljenje, oslobađanje sebe od različitih obmana, samoljublja, poricanja i iluzija, uz povratak na pitanje koje je postavio davno filozof Nenad Mišćević u svom eseju *Govor drugog* (1977.), treba li možda shvatiti temu intelektualac danas kao intelektualac protiv današnjice, protiv otuđenog Danas, koje prijeti da se nikad ne otvori spram autentičnog Sutra.